

Poselství Tomáše Bati

Náš život je jediným předmětem na tomto světě, který nemůžeme považovati za své soukromé vlastnictví, neboť jsme ničím nepřispěli k jeho vybudování. Byl nám jenom propůjčen s povinností odevzdati jej potomstvu rozmnožený a zdokonalený. Mají proto naši vrstevníci a ještě více naše potomstvo právo žádati vyúčtování z našeho života. Tato kniha má býti takovým srdečným vyúčtováním.

Tomáš Baťa

Jsem přesvědčen, že největší ztráty v průmyslu a obchodě vznikají nesprávným stanoviskem, které zaujímá člověk k své práci, svým spolupracovníkům a k svým zákazníkům. Hlavní úlohou organizátora, jenž chce vybudovati velký podnik je, aby vytvořil morální a psychologickou základnu, na níž by se jeho pracovníci mohli zdárně vyvíjet. Protože neexistuje žádná učebnice, kde by toto bylo vysvětleno, ani žádné vyzkoušené a osvědčené metody, rozhodl jsem se vybudovati vlastní systém, který, jak doufám, prospěje lidstvu. Tento systém se jmenuje „příklad“.

Náš závod začal se tehdy rozvíjet netušenou měrou, když naši zaměstnanci se přesvědčili z veřejného účetnictví, že podnik zaujímá k nim i zákazníkům přísně morální stanovisko. V době, kdy jsme se blížili přibližně k dnešnímu, námi uznávanému pracovnímu systému, byly hospodářské poměry v Československu podobné oněm, jež panují dnes téměř ve všech evropských státech.

Jsou mnohá odvětví průmyslu, kde je pouze polovina podniků v činnosti a tyto zaručují továrnám, jež nepracují, určitou podporu, aby zůstaly zavřeny. To je podpora v nezaměstnanosti zaměstnavatelům. Stejně tak chybou jako tato podpora, je podpora nezaměstnaným dělníkům. Právě tak jako zaměstnavatel, musí i zaměstnanec uvést svou kalkulaci v rovnováhu. Oba musí vycházet z oné morální zásady, že jen za vykonanou práci lze bráti plat a že tato práce musí být vedena v duchu sloužití co možná největšímu počtu lidí.

Velké evropské státy potřebují muže, kteří by se nebáli hněvu podnikatelů, kteří budou nuceni počítati s tím, že ztratí část svého kapitálu, ani kletby milionů dělníků, kteří budou nuceni se přechodně spokojiti s nižší mzdou. Takový zákrok ve všech zemích jest jediným prostředkem k ozdravení hospodářských poměrů států, k snížení cen, zvýšení mezd a povede k rozkvětu netoliko soukromého podnikání, ale i k prospěchu Evropy a dobru lidstva. Z nepatrných počátků vyrostl náš závod k dnešnímu rozsahu, našim stálým úsilím po všestranném pokroku a zdokonalování. Aby zkušenosti v této těžké průkopnické práci získané nepřišly nazmar, chceme je zužitkovati v našich závodních školách pro náš dorost a příští generace. Vzhledem k velikému významu těchto škol pro průmyslový rozvoj, prosíme Vás, pane presidente,

abychom je mohli pojmenovati Vaším jménem, které zůstane vždy symbolem pokroku.

Těchto školách chceme vychovávat zdatného člověka, o jakého jste usiloval ve své výchovné činnosti. Člověka, kterému je práce radostí a mravní povinností. Průkopníka, který je ochoten závodit svoji službou s celým světem. Který hledá své štěstí v dokonalosti svého díla a ve službě svým spoluobčanům – ve službě veřejnosti.

Chceme pěstovat v těchto mladých lidech víru v člověka, víru v práci. Onu víru, která vybuďovala tyto naše dílny. Tato škola má spojit učebnu s dílnou. Má ukázat, jak možno učiniti slovo tělem, jak proměnit vědu v chléb. Svou prací řešíme problémy, jak osvobodit člověka od nedůstojné dřiny, jak učiniti práci radostnou a zušlechťující. Jak umožnit člověku, aby si za osm hodin práce vydělal na slušný život pro sebe a svoji rodinu.

Chceme-li vykonat v životě velikou práci, musíme hledat cesty, jak vybudovat velkého člověka. Malý člověk – malá práce, velký člověk – velká práce. My, ve Zlíně, chceme vykonat velkou práci nejen pro sebe, ale pro celý svět. Celý svět pracuje pro nás, a my jsme povinni pracovat pro celý svět. Nikdo z nás nevyalezl elektrický motor, a přece elektrický motor zvyšuje blahobyt nás všech. Využíváme práce jiných, možná člověka na druhé straně zeměkoule, a jsme povinni, ne-li přímo, tedy aspoň se mu odměnit tím, že pracujeme pro jiné lidi. Z malých lidí velké lze vybudovat jen výchovou. Čím je člověk mladší, tím je výchova snazší. Chceme učit naše děti tak dokonale, aby ony mohly být nejen našimi žáky, ale i našimi učiteli. Není to konečně nic nového. Pamatuji se, že já jako hoch jsem učil svého otce psát latinkou, protože on se naučil psát ve škole pouze švabachem.

Přeji si získat každý den sám nějakých vědomostí, kterým se ve škole učí můj syn. Takto vlastně budujeme školy nejen pro svoje děti, nýbrž školy, ze kterých sami čerpáme vědomosti, kterými bychom svůj život zlepšili, zkrášlili, zpříjemnili. Každý krejcar, který vydáme na účelné vybudování školy, se nám mnohokrát v životě vrátí, a to nejen na nevypočitatelných požitcích mravních, ale i na zvýšeném blajobytu, kterého dosáhneme.

Vypočetl jsem našim lesníkům, že žádný člověk není s to vykonat fyzické práce více než za tři koruny denně, když ji srovnáme s výkonem elektrárny, kdežto míra výkonů duševních je nekonečná, neboť jediný člověk může vykonat duševní práce třeba za miliony. Vysoké mzdy lze dosáhnout jedině lidskou inteligencí. Zvýšit tyto hodnoty v sobě znamená rozmnožit prameny svých příjmů, zvýšit svoji schopnost

zaslouženého výdělku a tím přispívati nejvyšší měrou ke zvýšení všeobecného blahobytu.

Každý člověk má síly a schopnosti, aby mohl konati nějakou samostatnou a užitečnou práci. Někdo jich má více, jiný méně. Každý však je musí v sobě probouzeti a cvičiti, chce-li v životě vykonati veliké a všem lidem prospěšné činy. Tyto síly a schopnosti k činům je třeba cvičiti už od útlého mládí. Silnou stránkou mé osobnosti jest moje výchova. Měl jsem otce, který kladl důraz na samostatnost a nezávislost, a měl jsem i takového učitele.

Je povinností otce vynaložiti vše, aby ve svém synu vypěstoval tyto mravní hodnoty, i kdyby tím ztrácel velké sumy na svém okamžitém výdělku, nebo na výsledcích své práce. Naučí-lo otec svého šestiletého syna, aby si dovedl poctivě a rozumně vydělat 2 koruny, má to větší cenu, než kdyby sám vydělal 200 korun. Jenom tehdy, když dosáhneme, aby si už mladí lidé dovedli vydělat a správně obhospodařovat vlastní peníze, vychováme v nich hodnoty, které povedou k nezávislosti hospodářské a tím také ke svobodě občanské a politické. Když jsem chodil do školy, měl jsem stále konflikty se svým učitelem i se svým otcem. Pořád jsem se jich ptal, proč se mám učit, do čeho mě nutili.

Vše čemu se lidé učí, má míti nějaký cíl, má něčemu sloužiti. Učení musí sestoupiti z nadhvězdných prostor mezi lidi. Je třeba mluvit a učit o práci, která se koná v okolí žáka.

V počtech, účetnictví by si žáci měli vzít účetní oddělení nějakého podniku a popočítati se skutečnými a živými ciframi. Přírodopisu by se mělo učit na poli, v zahradě, v lese. A nemělo by se mluvit jen o stromečku, ale také o jeho výnosnosti. Zeměpis nechť probírají žáci s hlediska určitého odboru, ale zejména s hlediska svého kraje. Nechť vycházejí z vědomí, že každý kraj na světě může posloužiti jim a oni prací mohou posloužiti celému světu. Dějepis je třeba aplikovati na přítomnou dobu a využití minulých událostí k poučení pro dnešek. Hleďme vymýtit ze školy všechny negace! Nevykládejme dvě hodiny o tom, že se habrové dřevo ve stavitelství k ničemu nehodí! Mluvme o věcech pozitivně!

Pokrok výchovné vědy je závislý na těchž podmínkách jako pokrok umění. Nejsou možní velcí malíři, není-li ctitelů malířství, kteří veliké umění malířské jsou ochotni platiti velkými penězi. Nemůžeme míti velkého umění pedagogického, pokud nemáme otců, kteří vyhledávají veliké pedagogické učence a jsou rozhodnuti zaplatiti jim za jejich mimořádné výkony odměny, jak se děje v rámci soukromých škol u

jiných národů, kde honorář za jednoho žáka činí tolik tisíc, kolik jest ochoten zaplatit náš otec korun.

Slovo muž znamená živitel. Čtrnáctiletý hoch začíná na sebe vydělávat, a je proto mladým mužem. Toto neplatí vždy o hoších zámožných rodičů, protože oni na sebe ve čtrnácti letech nevydělávají. Skutečně zámožných rodičů je u nás málo. Více je hochů, kteří se za děti zámožných rodičů neprávem považují. Ale doufejme, že těch je málo, a nestojí za to, mluvit k nim.

Vy, mladí muži, vykročte s odvahou do světa. Nermuťte se tím, že vaši rodiče nemohou, nebo nechtějí vás vydržovati na školách. Celý svět je škola a nejlepším učitelem je práce, nejlepším pomocníkem je chudoba. Většina vynikajících mužů naší doby opouštěla rodný krov s uzlíčkem zrovna tak malým jako vy. Velikost naší doby je v tom, že i ta nejvyšší místa v republice jsou dostupná chudému muži. Záleží jen na něm, na jeho schopnosti a vytrvalosti, aby jich dosáhl.

Za své zaměstnání zvolte svobodné živnosti, tj. zemědělství, obchod, průmysl. Jen ve svobodné živnosti rozvine se život člověka plně. Jen v těch vítězí síla a nadání mužů bezpodmínečně. Síla těla i duch budiž vaše heslo. Vyhledávejte zápasy! Nebojte se ran! Nezeslabujte svých těl neřestmi jako pitím, kouřením atd. Neřest je matka porážky. Ctnost a střídmost je cesta k vítězství.

Hlavní příčiny bídy jsou v srdcích mužů. Tam, kde muž ze společné míry povinností bere pro sebe největší díl a z mísy práv díl nejmenší, tam je také konec bídy. Má-li muž vykonati svůj úkol dobře, musí mít schopnost „hospodářsky myslet“. Naši mužové však neumějí hospodářsky myslet, neboť se tomu nikde neučili. Až do chvíle, kdy si utvořili vlastní domácnost, pečovala o jejich hospodářské záležitosti maminka, chránící je z mateřské lásky před námahou a starostmi hospodářského uvažování. A nyní, majíce plnici svou povinnost a úkol muže v nově založené rodině, ze zvyku přenechávají hospodářské starosti své ženě, jako dříve mamince. V našich rodinách je příliš mnoho rodinného komunismu. Čím dále cestujeme na východ, tím více jej nacházíme. Viděl jsem v Indii, jak padesátiletý muž musel pokorně prositi svého osmdesátiletého otce – představeného rodiny – o peníze, které si sám vydělal a které potřeboval pro svou rodinu. A když je obdržel, políbil mu za ně ruku.

Jmění vychovává. Hospodaření vychovává. Hospodařením nemíním pouhé šetření peněz. Šetření je pouze trpná (negativní) část hospodaření a patří až na třetí místo. Na prvním místě je umění vydělat, na druhém moudře vydat a teprve na třetím šetřit. Ovšem, je-li právem a povinností mladého muže býti vlastníkem a hospodářem toho, co si vydělal, neznamená to, že by mu měly býti peníze tou nejvyšší metou, účelem a

nejdražším statkem. „Život je více nežli pokrm“, praví Bible. Vzájemná láska rodičů a dětí je více. Avšak jde o to, vytvořiti tento láskyplný, rodinný poměr svobodně, jako svazek svobodných, hospodářsky schopných a na sobě nezávislých lidí. Hospodářská závislost nemůže vybudovati tak srdečný rodinný svazek jako hospodářská nezávislost, jež není ničím nežli zvykem. A potřebují-li rodiče nebo sourozenci vzájemné podpory, necht' jí přijímají jako půjčku.

Chcete býti vůdci práce mnoha spolupracovníků. Chcete-li s nimi vybudovati závod, vybudujte nejdříve sebe. Vůdce práce, budovatel závodu, ať vybuduje nejdříve sebe. Uspořádejme svoji životsprávu tak, abychom se uschoptili k velikým výkonům duševním a fyzickým.

Staňte se světovými podnikateli ať vyrábíte stroje nebo brambory. Vycházejme z názoru, že celý svět byl stvořen, aby sloužil nám, a my jsme se narodili, abychom sloužili celému světu. Dělejme třeba sebenepatrnější věc, ale dělejme ji nejlépe na světě. Udělej nejdokonalejší past na myši a svět si vyšlape cestu k tvým dveřím, povídá Emerson, a moje zkušenosti potvrzují správnost jeho slov.

Až vy, mladí podnikatelé, dopracujete se ve svém podnikání k bohatství a moci, pamatujte na slova Kristova: „Ten, kdo nejmocnější chce z vás býti, ať jest služebníkem vaším.“ Pamatujte, že vaše síly, vaše schopnosti patří veřejnosti. Pamatujte, že majetek, obíhající peníze ve vašem závodě mají pro vaše spolupracovníky tutéž důležitost, jako asi vaše krev ve vašem těle pro vás.

Zákon dává podnikateli právo nakládati volně s majetkem, zapsaných ve veřejných knihách na jeho jméno. Nikdy trvale nebude toto právo odňato podnikateli, jako nemůže býti odňato právo vojevůdce nad životem svěřených mu vojáků. Ale nakládejte s tímto životodárcem, jako svědomitý vůdce nakládá se svým vojskem. Přesto nemáte práva považovati se za více nežli za správce společně vyzískaného jmění.

Bud'te jeho dobrými správci. Každý zbytečně vydaný peníz považujte za zpronevěru na společné věci. Pomáhejte rozmnožovati svým spolupracovníkům příjmy. Odstraňte z jejich práce dřinu. Ať nakonec, jmenovitě dřinu, koná v dílnách i na poli stroj. Ať nakonec člověk vybijí veškeré své síly v zápasech duševních, v závodech myšlenek.

Nikdo neotřese trůnem vaší práce, ať jest velký nebo malý, pokud svoji práci budete konati v duchu služby člověku, v duchu služby veřejnosti.

MOJE DRAHÉ – OBECNÍ SVATÉ

Povinnosti občana je vládnout – ne hubovat.

Stejně jako chci, aby každý člověk v naší továrně si byl sám ředitelem.

Přál bych si aby každý občan naší obce si byl sám starostou.

(Baťovy politické zásady)

Bohatství pro sebe nepotřebuji. Považuji se jen za správce svého jmění. Pro své účely soukromě vydávám méně než mnohý můj zaměstnanec. Každé nově získané jmění rozmnožuje moji povinnost spravovati je ku prospěchu jiných.

Nově získaným jměním mohu rozšířiti jenom životní úroveň svých zaměstnanců, ne však životní úroveň svou. K tomu. Abych kryl životní potřeby své rodiny, stačilo by práce nepoměrně méně, než kolik jí vykonávám.

Jsem živnostníkem, jako byli všichni moji předkové od nepanšti a jako jste vy všichni. Nikdo nemůže mi upřít práva zúčastniti se řešení živnostenské otázky jen proto, že jsem se ukázal živnostníkem schopným, že jsem dovedl ze své malé živnosti vybudovati živnost velkou.

Po mém soudu měla by se řešiti živnostenská otázka tak, aby se z maloživnostníků stali velkoživnostníci. Tomuto řešení překáží nejvíce názory šířené živnostenskou stranou. Tato strana pozvedla malost a slabost na ctnost a sílu, a velikost snížila na zločin. Výchova živnostenská, vedená v tomto duchu, dělá ze silných jedinců slabé a ze slabých již docela mrzáky.

Já děkuji za svůj úspěch především svému otci. Můj otec neměl úspěchu v živnosti. Přesto dával nám za příklad lidi, kteří úspěch měli.

Osvětlujte cíl svým dětem. Nezatemňujte jim pohled do života nenávisí a zlobou proti úspěšným podnikatelům. Jest pochopitelné, že mnoho živnostníků, kterým zkvétají živnosti v našem městě, jsou členy živnostenské strany, ačkoliv se dávno neřídí podle zásad, touto stranou hlásaných, a mimoto dobře vědí, že tato strana si umínila překážeti naší práci.

Rozpočet naší země jest tuze a tuze chudičký, jako jeho obyvatelstvo. Všichni řečníci shodují se v tom, že stav země je katastrofální. Já shledávám katastrofálním především mravní stanovisko státu k zemi a země k obcím. Místo aby stát pečoval a dohlížel na zemské hospodářství, jako starostlivý otec, počíná si k zemím spíše jako nějaký nepřítel.

Začněme tedy u sebe. Buďme i v tomto ohledu vzornou zemí. Ponechme v příštím rozpočtu obcím aspoň ty dávky, které zemi přináší škodu nebo malý užitek. Učiňme tak aspoň některé obce soběstačnými, osvobodme je od přijímání almužen z vyrovnávacího fondu, které je ponižují, zrovna jako nás ponižují almužny státní.

Největší závadu v rozpočtu spatřuji v tom, že není vybudován na osobnostech, že jest anonymní.

Rozpočet jest sice podepsán panem referentem Drobným a panem předsedou, avšak podrozpočty, týkající se hlavně zemských ústavů a podniků nejsou podepsány muži, kterým země jejich správu svěruje. Zajisté, že i mezi těmito muži nalézají se i takoví, kteří za své mimořádné výkony zasloužili si veřejné cti a mimořádné hmotné odměny, na něž v rozpočtu pamatováno není. Takto budovali bychom v lidech zájem, závodění a odpovědnost.

Veřejným financím můžeme pomoci jedině, když zvýšíme výdělečnou schopnost obyvatelstva. Jest skličující, když vidíme, kterak holandský či dánský sedlák vydělá nesrovnatelně více než rolník náš a při tom jeho hlavní výrobek, mléko a máslo, je levnější nežli u nás.

Pasivita našeho zemského hospodářství je otázkou mravní a otázkou vůle. Není sporu o to, že všichni chceme odstraniti úpadek zemského hospodářství, ale nikdo z nás nevyvinul tolik vůle, kolik je třeba k dosažení cíle. Naše výmluvy, že nynější neblahý stav zemského hospodářství je zaviněn almužnickým poměrem zemského hospodářství ke státu, jsou a zůstanou jen výmluvami. Vina jest jen v nás. Což neučinili jsme z našich obcí také almužníky? Zrovna tak, jako jsme dopustili, aby stát učinil almužníky z nás.

I ty obce, jejichž občané byli donedávna hrdi na dobré hospodářství své obce, zaměňují tuto hrdost za naději na almužnu ze zemského vyrovnávacího fondu a prohlašují se za bankrotáře. Za almužnictví našich obcí není vinen jen zákon č. 77. Až dosud vzali jsme ze zákona jen to zlé. Zákon nezakazuje, aby vyrovnávací fond převzal trvale na sebe plnění těch úkolů, které obce finančně slabé platiti nemohou. Takovým krokem vrátili bychom například obcím vědomí povinnosti soběstačnosti. Uveřejněním, jak byly příjmy fondu trvale zadány, osvobodily bychom veškeré obce od naděje, že tím více dosáhnou z podpůrného fondu, čím hůře budou hospodařit.

K tomu je třeba ale vytrvalé práce, aby vyrovnávací fond byl použit tam, kde je potřeba největší statečnosti vůči trvale odmítnutým prosebníkům, na které se nedostalo. Avšak statečnosti, které nám třeba směrem dolů, k osvobození našich obcí od almužnictví, téže statečnosti a práce budeme potřebovati směrem nahoru, k odalmužnění země vůči státu. Nevěří přece dohromady žádný z nás, že stát si přeje našeho ponížení a bídy. Neblahé stanovisko, které zaujímá stát vůči nám, bylo způsobeno těmitěž příčinami jako naše stanovisko vůči obcím.

Dokažme, že je mezi námi, jak mezi členy zemského zastupitelstva, tak mezi úřednictvem a zaměstnanci zemskými dosti statečných mužů, schopných vypracovati hospodářský plán k dosažení soběstačnosti země.

Je správné, aby země čerpala své příjmy z těch zřidel, které sama pomáhá budovati. Veškerá vydání země sledují ten účel, aby byla zlepšena hospodářství všech občanů v zemi, a veškeré daně jsou placeny z hospodářské činnosti občanů.

Náklady země na elektrisaci, meliorace, odborné školství, na kontrolu obecního hospodářství mají jediný účel, aby byly zvýšeny příjmy obyvatelstva, aby byla zvýšena výroba, zlepšeny živnosti, obchod, průmysl, zemědělství, z čehož plynou daně z příjmu a obratu do odstáních pokladen. Za dosavadního stavu země neměla pevně určený podíl na těchto příjmech. Ale i zemská vydání sociální a zdravotní sledují tento účel. Vždyť zdraví občanstva je v první řadě podkladem každé hospodářské prosperity, a tudíž i placení daní. Na veškerá vydání zemská nutno

proto pohlížeti jako na velmi účelné investice, směřující k zvýšení příjmu obyvatelstva a tím zvýšení jeho berní poplatnosti. Bylo by naprosto nesprávné a nezdravé pro stát i pro zemi, kdyby veškerá úroda vyrostlá z tohoto sémě měla být odcizena těm, kteří na ni vynakládali.

Almužny, které z těchto příjmů dává stát zemi, oddalují sice hmotný úpadek země, ale urychlují zato úpadek mravní, neboť berou občanstvu odvahu a iniciativu. Navrhují proto aby zemské zastupitelstvo pověřilo zemský výbor vyjednávat se státem o uspořádání zemských financí.

Abychom dosáhli rychle zdravého a účelného poměru zemského hospodářství k obcím a ke státu, potřebujeme nadšené zemské zaměstnance. Nadšení a ochotu k mužné a obětavé práci, bez které se na světě nic velkého nezdaří, můžeme dosáhnouti, jen když je přesvědčíme, že chceme budovati současně jejich hospodářskou nezávislost a úspěch jako hospodářskou nezávislost země. Musí býti každému z nich jasno, že chceme se o ně starat tak, jak bychom si přáli, aby oni se starali o zemské hospodářství. Je naší povinností nalézt cestu, jak odměniti výsledky hospodaření zaměstnanců podle vlivu a úsilí, které vynaložili na jejich dosažení.

Mezi nejstálejší zdroje veřejných příjmů patří daně přímé, daně spotřební a daně z obratu. Nezáleží na tom, na které z těchto daní bude země účastněna určitým procentem. Záleží však na tom, aby své příjmy čerpala bezprostředně z účasti na některé z těchto daní. Aby tato otázka byla nějak rozhodnuta, aby se nemuselo o ní jednat každý rok znovu, aby země jasně věděla s čím hospodařiti. Záleží na tom, aby nebylo možno na jedné straně naříkat na almužnictví a na druhé straně zlobiti se na vyděračství.

Záleží na tom, aby místo neplodného nevražení, zaviněného příděly, nastalo mezi námi ušlechtilé závodění. Aby každá země naší republiky vypracovala se alespoň v něčem na první místo a stala se učitelem i žákem druhých zemí, jak je tomu u zemí západních, sjednocených v říšských celcích, např. již v sousedním Německu.

Stát země i obec platí svá vydání z jednoho pramene: z veřejných prostředků. Mají tudíž společný zájem docíliti toho nejlepšího těchto veřejných prostředků. Přídělové hospodaření, kterého se dosud dostávalo zemím i obcím, je škodlivé i pro státní pokladnu, protože bere zemím i obcím zájem vésti svá hospodaření tak, aby se výnosy daní zvyšovaly a tím aby se také zvyšovala jejich vlastní účast.

Nejvznešenějším úkolem vedoucích osob země i státu je probuditi a uvolniti životní síly obyvatelstva a řídit tyto síly tak, aby pomáhaly sobě i státu k blahobytu. Jediným prostředkem k tomuto cíli je nechat žít tyto samosprávné svazky z vlastních prostředků. Ze závodění a silného života, který takto vyroste, vybudují si silné a schopné svazky znamenitou existenci. Avšak i ty nejslabší obce a země docílí mnohem lepší existence, nežli mají nyní, když všichni, silní i slabí jsou odkázáni na almužnu a kdy mají proto nedostatek všichni.

Nevraživost a neshody, které naplňují nyní tolik veřejný život a zabírají mozky vymyšlením důvodů, jak získat co nejvíce darů, úplně zmizí, když obce i země, podobné dospělým občanům, budou žít z účasti ze své práce a když budou proto vymýšlet a připravovat plány, jak vydělat více a zlepšovat svůj život dokonaleji.

V našem hospodářském a veřejném životě neuplatnilo se dosud jedno platidlo. Jmenuje se čest. Mnozí lidé jsou přesvědčeni, že za peníze lze dostati všecko. To není pravda. Mnohem více lze dostati za čest.